

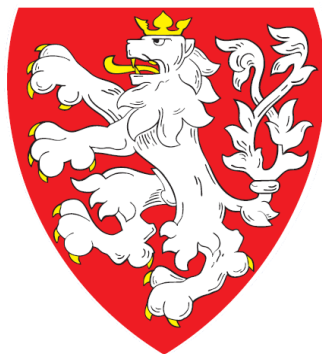

ZÁPADOČESKÁ
UNIVERZITA
V PLZNI

FAKULTA
PEDAGOGICKÁ

KRÁLOVSKÉ MĚSTO CHOTĚBOŘ

Historie od založení po současnost

Vladimír Stehno
ERG – 2. ročník
2007/2008

Obsah

Úvod	3
Počátky Chotěboře	4
Město královské	4
Za vlády Trčků z Lípy	6
Třicetiletá válka a pobělohorské období	7
Doba národního obrození a průmyslová revoluce	8
První světová válka a období prvé Československé republiky	10
Protektorát a druhá světová válka	11
Chotěboř po roce 1945	13
Zajímavosti	14
Seznam použitých pramenů a literatury	14

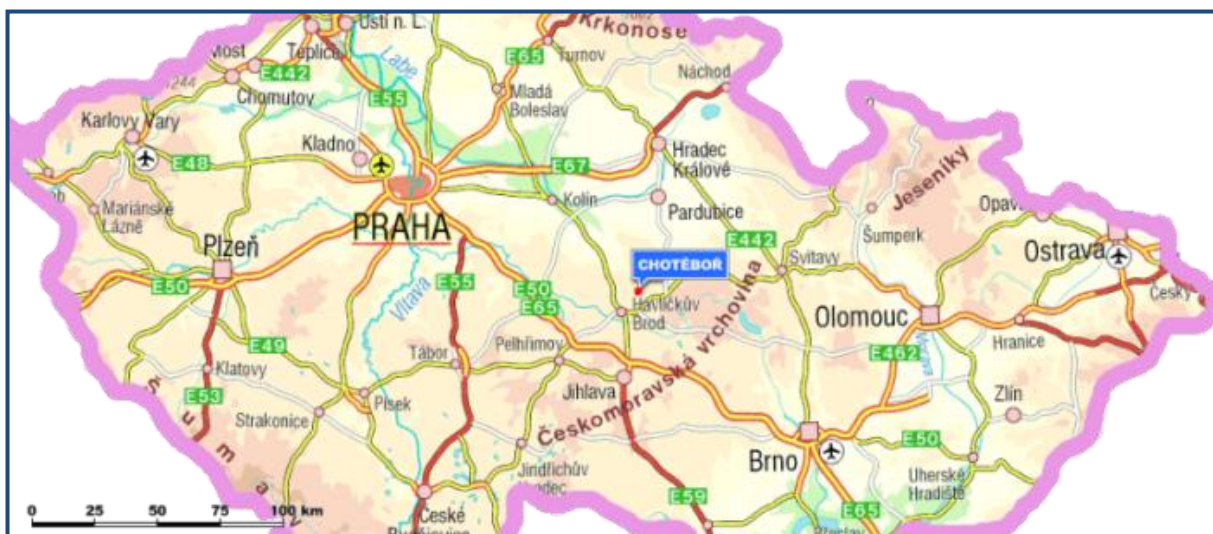
Úvod

- Zeměpisná poloha města Chotěboř:
15° 40' 27" 1/2" východní zeměpisné délky
49° 40' 3" 1/4" severní zeměpisné šířky
- Oficiální internetové stránky města: www.chotebor.cz

Chotěboř, město lemované jižním okrajem Chráněné krajinné oblasti Železné hory, severozápadní brána Českomoravské vrchoviny.

Chotěboř je typické české město nižší střední velikosti (9700 obyvatel k 1. 1. 2006), vybavené základními úřady a institucemi, školami, sportovišti a kulturními zařízeními. Je zde rozvinut zejména strojírenský a dřevozpracující průmysl; charakter zemědělství a lesnictví je typický pro Českomoravskou vrchovinu a nadmořskou výšku nad 500 m n. m.

Chotěboř je součástí okresu Havlíčkův Brod, nově patří k české části kraje vysočina se sídlem v Jihlavě a do NUTS II Jihovýchod se sídlem v Brně. V minulosti však bývala též součástí kraje Východočeského se sídlem v Hradci Králové, kraje Pardubického i kraje Čáslavského, což souvisí s její polohou uprostřed České republiky, ve stejné vzdálenosti od Prahy i Brna (112 km).

Mapa s polohou Chotěboře

POČÁTKY CHOTĚBOŘE

Území Chotěboře mělo vždy drsné podnebí, a proto zůstávalo v dávné minulosti neosídleno. Teprve v neolitu sem občas zavítali první lidé.

Nálezy římských mincí z Chotěbořska

V období starověku a raného středověku procházela v těsné blízkosti pozdější Chotěboře obchodní cesta, zvaná pak Libická (nebo též Liběcká), která vedla údolím řeky Doubravy. Nedaleko byla i trasa tzv. Haberské stezky vedoucí podél řeky Sázavy. Obě cesty spojovaly tenkrát území Čech a Moravy. Nálezy mincí svědčí o živém obchodním ruchu na Libické cestě, chráněné systémem malých hradišť na vyvýšených místech.

Přesný rok vzniku Chotěboře nelze určit. První osada stála v blízkosti Libické cesty pravděpodobně už ve 12. století, což dokládají dochované fragmenty zdiva pozdně románského kostelíka. Podle lidové tradice byla Chotěboř pojmenována po Chotěborově dvorci, postaveném zde pravděpodobně před polovinou 13. století. První písemná zmínka o Chotěboři je z roku 1265, kdy Smil z Lichtenburka, majitel zdejšího panství, věnoval kapli sv. Jakuba Většího v Chotěboři cisterciáckému klášteru ve Žďáru nad Sázavou, který tu potom vybíral desátky, cla a jiné poplatky. Žďárští řeholníci zde zřídili v blízkosti kaple proboštství, které bylo schváleno roku 1267 pražským biskupem. Lichtenburkové učinili Chotěboř jedním ze středisek hornického podnikání svého rodu v oblasti Německého (Havlíčkov) Brodu.

Vrcholící kolonizace Českomoravské vrchoviny za vlády Přemysla Otakara 11. a těžba stříbra v oblasti vedla k postupnému bohatnutí Chotěboře. Docházelo tedy k přeměně vsi v městečko nazývané v listině z roku 1278 Chotebors civitas. V roce 1269 převzal panství hradu Lichnice a také Chotěboř Oldřich z Lichtenburka. Kolem roku 1316 obdržel Oldřichův majetek jeho syn Jindřich z Lichtenburka.

MĚSTO KRÁLOVSKÉ

Kolem roku 1329 koupil Chotěboř český král Jan Lucemburský. Ten 2. srpna 1331 udělil obci jihlavské městské právo a povýšil tak oficiálně Chotěboř na město. 16. srpna 1331 doplnil král uvedené právo např. o právo vařit pivo.

Znak města Chotěboř

Před rokem 1346 získali Chotěboř jako zástavu od krále mocní pánové z Lipé. Roku 1350 ale Chotěboř už opět náležela královské koruně. Karel IV. ji i s hradem Lichnice vykoupil a stanovil, že nesmí být nadále dávana do zástavy. Malé korunní město se za Karlovy vlády rychle rozvíjelo. Roku 1356 získali měšťané právo zbudovat městské hradby. Chotěboř byla prohlášena za věnné město českých královen.

Chotěboři byl po roce 1350 udělen i městský znak, který byl totožný s erbem zemí Koruny české (stříbrný lev s královskou korunou v červeném poli).

Město si postupně zduovalo kamenné hradby s baštami a třemi branami (dokončeny v roce 1391): Německou (Horní), Českou (Dolní) a Lazební (Svinenskou). Severně od Dolní brány se rozkládalo Dolní předměstí se sádkami na ryby a soukenickými rámy. Za Horní branou leželo Horní předměstí se zemědělskými dvory měšťanů. Městský obvod pod pravomocí Chotěboře a jejího rychtáře byl vymezen na severu řekou Doubravou a přírodním jezerem Egelsee (poblíž Libice nad Doubravou), na západě vesnicí Svinný, na jihu osadou Skořetín a dvorem Břevnice a na jihovýchodě poli v oblasti dnešní vsi Příjemky.

Chotěboř i s hradem Lichnice byla královským majetkem do roku 1393, kdy ji po smrti královny Alžběty odevzdal Václav IV. jako manství správci Heřmanovi z Choustníka. Roku 1408 získala na krátko město Kuňka z Choustníka (vdova po Heřmanovi). Od roku 1408 však už patřila Chotěboř královskému mincmistrovi Petrovi Zmrzlíkovi ze Svojšína, který finančně podporoval českého krále a vlastnil i hrady Orlík a Žleby. Roku 1419 byl Petr Zmrzlík jako kališník sesazen z úřadu mincmistra v Kutné Hoře.

Přelom 14. a 15. století vrcholí husitstvím. Složení chotěbořského obyvatelstva bylo Česko-německé, ve správě města převažovali počátkem 15. století spíše Češi. Město zůstávalo i po vypuknutí husitských válek katolické. V lednu 1421 dobyl v čele oddílů táboritů město Chotěboř tábořský kněz Petr Hromádka z Jistebnice a stal se jeho hejtmanem. Pro katolickou stranu byla ztráta Chotěboře dost nemilá. Proto město rychle oblehlo panské katolické vojsko. 2. února 1421 byl hejtman Hromádka donucen vyjednávat o odchodu z města. Nakonec se na čestné slovo dne 4. února vzdala chotěbořská husitská posádka s tím, že jí bude umožněn volný odchod z města. Slovo však Kutnohorští a páni nedodrželi a 300 zajatých upálili ve třech chotěbořských stodolách. Chotěboři se zřejmě nevyhnulo ani Žižkovo tažení na Moravu roku 1424 a další útrapy související s válčením.

Chotěboř je pak písemně připomínána až k roku 1436, kdy císař Zikmund zastavil město Jiřímu z Dubé, majiteli Žlebů, Vildštejna a Dobrovic. Po smrti Jiřího v roce 1450 přešla Chotěboř opět pod správu českých králů.

12. listopadu 1454 potvrdil král Ladislav Pohrobek chotěbořská privilegia, udělená podle jihlavského práva, včetně trhů a nařídil město znovu opevnit. Král Jiří z Poděbrad pak 18. listopadu 1464 udělil měšťanům významné právo konat výroční trhy.

Po husitských válkách se stala Chotěboř vyhraněně českým městem. Také katolickou církev zde během druhé poloviny 15. století vystřídali vyznavači podobojí.

ZA VLÁDY TRČKŮ Z LÍPY

Erb Trčků z Lípy

V roce 1497 získal město jako zástavu Mikuláš ml. Trčka z Lípy. O dva roky později král Vladislav II. dal Chotěboř spolu s Vildštejnem, Sečí a okolními vesnicemi do dědičného vlastnictví Trčků. Mikuláš podporoval snahy o hospodářské povznesení města. Současně zřídil ve městě špitál pro chudé. Nové masné krámy se mohly zřizovat jen s povolením města a dosavadních řezníků. Příjmy plynoucí z nich byly věnovány špitálu. V této době jsou na Chotěbořsku zakládány také nové rybníky.

Po Mikulášově smrti v roce 1516 připadla většina jeho statků včetně Chotěboře Johance Trčkové, roz. z Březovic. Ta však téhož roku zemřela a dědictví přešlo na její syny. Roku 1518 si bratři Trčkové majetek rozdělili a Chotěboř získal Zdeněk Trčka z Lípy. V roce 1538 postoupil Chotěboř svému bratranci Janu Trčkovi z Lípy, který ji vlastnil do roku 1550.

Jádrem města bylo na konci 16. století plánovitě založené tržiště (náměstí) o rozměrech asi 125x82 metrů. Kolem poloviny tohoto století byla jeho původní gotická zástavba postupně nahrazena zděnými renesančními domy, které měly na jižní a východní straně podloubí.

Vedle řemeslné výroby se v Chotěboři úspěšně rozvíjelo i městské hospodářství. Město kromě pivovaru vlastnilo také obecní mlýn (na místě pozdějšího hostince čp. 161). Značné příjmy mělo město z prodeje ryb.

Rostoucí prosperitu hospodářství ve městě kladně ovlivňoval i rozvoj řemesel a obchodu. Platy a poplatky z krámů a stánků i povolování živností se totiž dělily mezi majitele panství a obec. Chotěbořští řemeslníci se v 16. století většinou sdružovali do cechovních organizací, z nichž nejvýznamnější byl cech soukenický, který už v roce 1542 obdržel od města pro své tovaryše cechovní řád. Výroba sukna měla v Chotěboři tradici a byla stále rozšiřována a zdokonalována. K významným a početným cechům ve městě patřili také tkalci, obuvníci, řezníci, mlynáři a pekaři.

Staré městské pečetidlo ze 16. století

Z částečně zachovaných zpráv je známo, že v chotěbořské škole působili od poloviny 16. století do třicetileté války jako správci a učitelé i čeští humanisté. Patřili k nim např. Jan Achilles starší z Berouna, Petr Hájek Německobrodský, Václav Achilles a jiní. Literární činnosti se věnoval i chotěbořský církevní správce Jan Jiskra a chotěbořský rodák, učitel a lékař Jan Emberiza (Bříza) nebo Jiří Sequenides (Sekvenc) Chotěbořský, farář a protestantský kazatel.

Po smrti Jana Trčky z Lípy v roce 1550 zdělila chotěbořský statek jeho manželka Markéta roz. ze Šelmberka. Její syn Burian pak roku 1581 připojil Chotěboř ke světelskému panství (Světlá nad Sázavou, Chotěboř, městečko Habry a 79 vesnic). V Chotěboři však on ani následující majitelé města z rodu Trčků nebydleli. Roku 1591 zdělil Chotěboř Maxmilián Trčka z Lípy. V roce 1597 se majetku ujal jeho bratr Jan Rudolf Trčka s manželkou Magdalenou. Jan Rudolf byl vzdělaný dvořan, povýšený císařem Rudolfem do hraběcího stavu. Také tento majitel vydal souhlas s platností práv a svobod města Chotěboře.

TŘICETILETÁ VÁLKA A POBĚLOHORSKÉ OBDOBÍ

Po roce 1624 byli postiženi císařskými patenty protestantští kazatelé a faráři v Čechách. Z Chotěboře odešli nekatoličtí kněží a někteří učitelé a měšťané do vesnic na trčkovském panství. Po vydání patentu Ferdinanda II. ze 13. května 1627, který nařizoval všem občanům českého království přestup na katolickou víru.

Nejhorší útisk působily Chotěboři četné průtahy armád válčících stran a jejich zásobování. Největší útrapy byli v roce 1635, kdy museli půl roku žít Collaltův regiment. Při jeho odchodu bylo 10. září město vojskem zapáleno. V březnu 1645 přitáhli do zdejšího kraje Švédové, obsadili Německý Brod, Chotěboř a Světlou nad Sázavou a města přitom zapálili.

Po zavraždění Albrechta z Valdštejna 25. února 1634 upadli Trčkové v nemilost u císařského dvora a panství včetně chotěbořského statku bylo zkonfiskováno. V roce 1636 daroval císař Ferdinand II. tento statek i s městem Chotěboř a 20 vesnicemi Jaroslavu Sezimovi Rašínovi z Riesenburka, bývalému služebníkovvi Trčků z Lípy. Panství poté zdědil jeho syn Rudolf Karel Rašín, známý svou krutostí, chamtivostí.

Třicetiletá válka značně vylidnila město. Roku 1654 bylo v Chotěboři 119 obydlených a 58 opuštěných domů a celkem tu žilo okolo 650 obyvatel. V roce 1651 byl proveden v českých zemích soupis obyvatelstva podle víry. Ze 413 dospělých osob se v Chotěboři přihlásily k nekatolíkům bezvýhradně jen 2 osoby, u 23 osob byla poznamenána naděje na získání pro katolické vyznání. Chotěboř se tehdy pomalu začíná vzpamatovávat z válečných škod a ztrát. Dochází k postupnému ožívání řemeslné výroby.

Roku 1660 zemřel neoblíbený Rudolf Karel Rašín. Poté panství několikrát změnilo majitele až se dostalo do rukou Viléma Leopolda hraběte Kinského. Ten nechal v roce 1702 postavit na místě tvrze dnešní barokní zámek. Opět dochází ke změnám majitelů panství.

Ke konci 18. století se více rozvíjí i společenský život města. Zvláště školní kantoři se uplatňují jako varhaníci, sbormistři a instrumentalisté. V Chotěboři a okolí hudebně vynikal především kantorský rod Doležálků. Chotěbořský rodák Jan Mareš byl v 18. století zase kapelníkem u carského dvora v Petrohradu, kde řídil orchestr lesních rohů a trubek.

Erb Dobřenských z Dobřenic

V roce 1836 se dědička chotěbořského majetku Marie Vančurová provdala za Jana Josefa svobodného pána Dobřenského z Dobřenic. Po její smrti v roce 1847 připadl celý velkostatek Janu Josefu Dobřenskému a tento rod ho vlastnil i v druhé polovině 19. století a také ve století dvacátém. Chotěboři byla potvrzena stará privilegia v roce 1748 Marií Terezií a na konci 18. století i Josefem II. a potom Františkem II.

17. dubna 1800 ale zastavil růst města další požár, při kterém vyhořelo celkem 84 domů. Stejný živel zničil pak 3. října 1832 velkou část domů na náměstí, vnitřní město a Horní a Dolní předměstí. Celkem shořelo 132 domů s hospodářskými budovami a 48 stodol.

DOBA NÁRODNÍHO OBROZENÍ A PRŮMYSLOVÉ REVOLUCE

Na počátku 40. let 19. století byly nadále velmi významné trhy, konané na chotěbořském náměstí. Z toho bylo 6 trhů výročních a 3 trhy dobytčí a s jiným zbožím. Vedle toho se každou středu konal týdenní trh zaměřený hlavně na prodej základních potravin. Výroční trhy bývaly významnou událostí, v určený den tu bylo otevřeno kolem 120 prodejních stánků.

Počet obyvatel města stále rostl. Roku 1841 zde žilo 3 386 osob. Velmi důležitým se v tomto období stávalo školství. Růst počtu obyvatel ve 20. letech 19. století se projevil i v počtu školou povinných dětí. Roku 1828 jich bylo v Chotěboři 286 na dvě třídy. Bylo nařízeno rozšíření stávající školy nebo výstavba nové budovy.

V době vzniku a rozvoje národního obrození byla Chotěboř českým městem s malou německou menšinou. Mluvilo se tu stejně jako na celém chotěbořském panství hlavně česky. O společenském a kulturním životě ve městě a okolí v první polovině 19. století není zachován dostatek podrobných zpráv. Některé z osobností Českého národního hnutí však z Chotěbořska pocházely, jiné zde kratší či delší dobu působily. Hudebník Jan Emanuel Doležálek. Na tehdy nejbližším gymnáziu v Německém Brodě spolu s Karlem Havlíčkem a Bedřichem Smetanou studoval i František Buttula z Chotěboře, pedagog a hudební skladatel.

Revoluční rok 1848 byl příslibem změn ve státě i ve společnosti. V březnu přišlo vyhlášení svobody tisku a zrušení censury. Po císařově slibu o zrušení roboty požádala městská správa zdejší vrchnost o předání politickosprávní pravomoci. Slavnostní zrušení poddanosti města Chotěboře se uskutečnilo 15. května 1848 a bylo završeno velkým plesem v Panském domě.

Jan Josef Dobřenský
(1812-1869)

Chotěboře se dotkla i další revoluční změna - zrušení poddanství a roboty dne 7. září 1848. Z robotních povinností se však musel rolník vykoupit. To vedlo k zadlužování zejména malých rolníků. Přibývalo chudiny nejen na vesnicích, ale i ve městech zemědělského charakteru, jako byla Chotěboř. Chotěbořský velkostatek, zámek i titul zůstal nadále Janu Josefu Dobřenskému.

Ve druhé polovině 19. století byla Chotěboř stále výrazně zemědělským městem. Pěstovaly se tu především brambory, oves a žito, dále krmná řepa, luštěniny a zelenina. Hlavními obory živočišné výroby byly chov skotu, prasat a drůbeže.

Velkou úlohu v rozvoji města a zejména jeho průmyslu sehrála železnice. V roce 1871 byla dokončena stavba tratě Německý Brod - Rosice nad Labem. První vlak z Brodu přijel na chotěbořské nádraží 1. června 1871. Železniční stanice byla tehdy vzdálena 1,5 km od středu města.

Pošta byla v Chotěboři zřízena 1. listopadu 1850. Přeprava cestujících i zásilek se zprvu uskutečňovala koňským povozem jednou denně do Golčova Jeníkova a do Hlinska. Nejstarší silnice, která vedla přes Chotěboř, spojovala Žďár nad Sázavou s Golčovým Jeníkovem. V roce 1868 byla postavena silnice z Chotěboře do Havlíčkova Brodu.

Kolem roku 1900 byly v Chotěboři zřízeny další průmyslové závody: textilní továrna bratří Geiringerů, základ pozdější Klazarovy továrny, tkalcovna Jindřicha Slanaře a Krejcarová parní pila.

Textilní továrna firmy Klazar (1909)

Těsně před 1. světovou válkou existovaly tedy v Chotěboři celkem 4 tkalcovny, 2 vlasové závody, 1 koželužna, 1 pivovar, 1 tiskárna, 1 parní pila a 4 stavební firmy se třemi cihelnami. Chotěboř patřila až do I. světové války k průmyslově nevyspělým městům a regionům, stejně jako většina měst na Českomoravské vrchovině.

V roce 1911 byl zahájen provoz městské elektrárny,

kteřá měla zprvu naftový pohon a vyráběla stejnosměrný proud. V roce 1935 bylo zařízení rekonstruováno na proud střídavý.

V roce 1848 bylo v chotěbořské škole zapsáno již 498 dětí. Výuka ve škole o pouhých čtyřech třídách probíhala paradoxně jen díky velmi špatné docházce.

V roce 1865 se obecní zastupitelstvo usneslo na postavení nové školní budovy (dnešní základní škola v Buttulově ulici). O dva roky později byl slavnostně položen její základní kámen a od 1. října 1869 se zde začalo v pěti třídách vyučovat. Roku 1876 byla v Chotěboři zřízena chlapecká měšťanská škola a roku 1890 i dívčí měšťanská škola.

Chotěbořsko neztrácelo ani ve 2. polovině 19. století svůj ryze český charakter. Velmi uctívaný tu byl Karel Havlíček, rodák z blízké Borové. Přímo v Chotěboři se narodil v roce 1850 spisovatel František Sláma. Velmi proslulým se stal rodák z Horního mlýna u Chotěboře, Ignát Herrmann, spisovatel a novinář, autor slavného románu „U snědeného krámu“.

2. září 1862 byl v Chotěboři založen pěvecký spolek Doubravan. Velkou zásluhu na vzniku tohoto sboru měl především učitel František Buttula.

26. dubna 1885 bylo v Chotěboři zřízeno městské vlastivědné muzeum. Na podporu činnosti muzea byl v témže roce založen muzejní spolek. V této době plnilo muzeum i funkci archivu.

Roku 1878 byl v Chotěboři založen sbor dobrovolných hasičů. Veškeré hasičí zařízení pak přešlo z majetku obce do správy sboru.

Velkou společenskou událostí byla v Chotěboři hospodářsko-průmyslová výstava, uspořádaná Hospodářským spolkem okresu Chotěboř ve dnech 6. -8. září 1885. Zástupy návštěvníků zhlédly domácí zvířectvo, pěstované plodiny, produkty potravinářského průmyslu, zemědělské stroje a nářadí i různé průmyslové výrobky. Jen za první odpoledne přišlo 2 200 zájemců.

Ke konci 19. století se ve městě objevuje první sportovní klub. Cyklisté si zde v roce 1897 založili „Český klub velocipedistů v Chotěboři“. Oblíbenou hrou mladých mužů v Chotěboři byly také kuželky. Kolem roku 1910 zkoušejí v Chotěboři někteří studenti hrát i kopanou.

PRVNÍ SVĚTOVÁ VÁLKA A OBDOBÍ PRVÉ ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY

Odvody mužů do armády způsobily úbytek pracovních sil. Ze 667 průmyslových dělníků jich 162 na počátku války narukovalo a 265 bylo propuštěno z práce. Postupem času se zhoršovalo zásobování obyvatelstva potravinami a spotřebním zbožím. Tím docházelo ke zvyšování cen, mouka i chleba byly na příděl, potraviny se sháněly na venkově u příbuzných. To vše vedlo k nepokojům, stávkám a demonstracím. V roce 1916 demonstrovalo v Chotěboři před okresním hejtmanstvím na 100 žen s dětmi za zlepšení zásobování.

28. října 1918 došly do Chotěboře zprávy o kapitulaci Rakouska a o oslavách v Praze po vyhlášení Československé republiky. I v Chotěboři pak byla narychlo uspořádána oslava s hudbou a průvodem v ulicích. Z chotěbořských úředních budov byly strhávány rakouské státní symboly, likvidovaly se názvy úřadů i císařovy portréty. Mnoho vojáků z Chotěboře vstoupilo během války do československých legií. Jen ze samotné Chotěboře jich bylo kolem stovky a řada dalších pocházela z chotěbořského okresu.

I po vzniku samostatné Československé republiky zůstávala Chotěboř malým městem. V roce 1921 tu žilo 4 650 obyvatel, z toho 4 631 československé národnosti. Pro velkou část obyvatelstva bylo nadále hlavním zdrojem obživy zemědělství. I po skončení pozemkové reformy v roce 1919 byl největším vlastníkem půdy v Chotěboři hrabě Jan Dobřenský z Dobřenic.

Důležitou roli hrála i v meziválečném období v hospodářském životě města řemeslná malovýroba. V provozu zůstaly také dva mlýny- Dolní mlýn a mlýn v Rochňovci. Další příležitosti poskytovalo stavebnictví. V Chotěboři působily dvě stavební firmy, Liškova a Krumlova.

Jarmark na náměstí v
Chotěboři v roce 1931

Chotěbořská koželužna, nejprve Merglova, pak Katzova, stagnovala a dočasně přerušovala výrobu. V blízkosti nádraží pracovala továrna na nábytek Mobilaria.

Nejvíce byl ve městě zastoupen průmysl textilní. Bylo tu pět závodů. Max Schenkel, Josef Scháfert, Jindřich Slanař, Bohumil Teplý a Antonín Klazar. Poslední z nich vlastnil továrnu na potahové látky a koberce. Až do světové hospodářské krize továrna prosperovala, pak došlo k omezování výroby. 17. prosince 1936 byla „Klazarka“ prodána pražské firmě Vilém Eckhardt a spol. (výroba filtrů k protiplynovým maskám). V roce 1937 zaměstnával podnik 470 osob, v roce 1939 už 732 a počet dělníků stoupal i za II. světové války. Závod se dál rozšířil o nové výrobní haly a stoupal také vývoz zboží do Francie a Jugoslávie.

Během dvacátých let dochází i v Chotěboři k postupné hospodářské stabilizaci a také politická scéna se zklidňuje. Rozkvět prožívalo zejména amatérské divadlo. Na předválečnou tradici navázal divadelní spolek Palacký, který uváděl ročně čtyři až deset her.

Reálné gymnázium bylo ve městě jedinou střední školou v meziválečném období. Bylo založeno v roce 1913, ale až v roce 1920 bylo zahájeno vyučování ve školní budově, kde sídlí až do současnosti. V roce 1921 se tu konaly i první

maturitní zkoušky a budova byla převzata do státní péče. Prvním ředitelem gymnázia byl František Švec, od roku 1924 do roku 1931 činorodý Ladislav Fiala. Školství se jako celek za první republiky na chotěbořsku zkvalitňovalo. Vznikly nové měšťanské školy a také město Chotěboř vystavělo roku 1928 novou budovu dívčí měšťanské školy nákladem dva miliony korun.

Už od roku 1926 se i v Chotěboři začali aktivizovat stoupenci fašismu. Svolávali veřejné schůze a snažili se získávat nové přívržence. Po nástupu nacismu a Hitlera v Německu se však postupně i v Chotěboři spojují všechny demokratické síly, které chtějí uhájit samostatnost republiky. Nakonec však mnichovský diktát, záborny pohraničí v roce 1938 a obsazení zbytku republiky v březnu 1939 nacistickým Německem ukončily veškeré naděje.

PROTEKTORÁT A DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA

Chotěboř byla obsazena německým vojskem už 15. března 1939, ale dlouho si uchovávala původní správu města. V srpnu 1940 byl gestapem zatčen starosta, profesor chotěbořského gymnázia, Jaromír Vlašimský, a jeho funkci dočasně převzal první náměstek Karel Císař.

Rozhodující slovo ve správě města měli po zániku demokratických stran v roce 1938 příslušníci fašistických organizací Vlajka a Árijská pracovní fronta.

Už od počátku okupace se v Chotěboři a na Chotěbořsku začaly formovat ilegální odbojové skupiny. Velmi významná byla především vojensky budovaná a řízená celostátní organizace Obrana národa, která vznikla záhy po vytvoření protektorátu. Záhy však byla sledována gestapem a v letech 1940-1942 okupanty rozbita. Také snaha o komunistický odboj na Chotěbořsku skončila zatýkáním a vězněním. V koncentračním táboře se načas ocitli i tři studenti z Chotěboře, kteří se zúčastnili 15. listopadu 1939 pohřbu Jana Opletala.

Deset chotěbořských občanů odešlo bojovat proti nacismu se zbraní v ruce do zahraničí. Z toho osm jich bojovalo po boku spojenců na západní frontě. Z nich ženista Miroslav Kruml padl v roce 1940 ve Francii a letec Karel Vykoukal zemřel v boji 21. května 1940 rovněž na francouzském území. V bojích o dukelský průsmyk zase našel smrt 16. listopadu 1944 příslušník československé jednotky Rudé armády Stanislav Koblík, pocházející z Bezděkova u Chotěboře.

V roce 1942 bylo z Chotěboře transportováno do terezínského o ghetta a pak nejspíš do Osvětimi 34 osob ve věku od čtyř měsíců do 78 let. Ze všech přežil koncentrační tábor pouze jeden. Z rasových důvodů však byli uvězněni i někteří zdejší lidé z tzv. smíšených manželství. Celkem bylo během války vězněno 78 osob z Chotěboře, z toho 38 jich bylo umučeno.

Do českých zemí bylo od září 1944 do ledna 1945 vysláno osm sovětských organizátorských výsadek, z nichž čtyři působily v oblasti Českomoravské vrchoviny a Železných hor. Chotěbořský okres se tedy stal oblastí partyzánské činnosti. Sama Chotěboř však nebyla v této době pro odbojovou činnost vhodná, neboť v blízkém Bílku střežila německá armáda velký muniční sklad a přímo ve městě trvale sídlil padesátičlenný oddíl Schützpolitzei.

5. května 1945 reagovali v Chotěboři na výzvu a konci okupace v rámci Českého povstání. Okresní hejtman Alois Kožený oznamuje v městském rozhlase osvobození a předání města. Na komíně Eckhardtovy továrny byla vyvěšena československá vlajka. Po odzbrojení místního německého oddílu také mělo dojít k předání muničního skladu v Bílku a veškerého vojenského materiálu zde uloženého do českých rukou. Ale při vyjednávání o kapitulaci s německou

jednotkou o síle 700 mužů na chotěbořském nádraží, vyšel nejspíše nešťastnou náhodou výstřel z české strany a Němci zahájili palbu. Němci pak postříleli některé zajatce, město se vzdalo a německé jednotky tu zůstaly. Výsledkem bylo 29 padlých Čechů (z toho 2 z Chotěboře), žádní zajatí a 7 raněných. 6. května ráno byli padlí čeští bojovníci odvezeni z nádraží a ranění byli ošetřeni v chotěbořské radnici. 7. května pokračovalo jednání národního výboru s Němci, které vyústilo v následující zápis:

I/ *Místní velitelství uznává národní výbor. Naproti tomu se národní výbor zavazuje udržet pořádek ve městě, pokud se zde zdrží německá branná moc.*

II/ *V příštích hodinách bude centrálně rozhodnuto mocnostmi vedoucími válku proti Německu o kapitulaci. V posledních hodinách je škoda každé krvavé oběti u českých lidí, pročez prosíme občany, aby se zdrželi jakékoliv provokace a zachovali klid a pořádek.*

III/ *K udržení pořádku zřídil národní výbor pomocnou policii, která bude nosit bílé orazítkované a očíslované pásky na rukávě. Nařízení těchto orgánů jest bezpodmínečně uposlechnouti tak, jako uniformované policie. Pokud obyvatelstvo zachová klid, nemusí se ničeho obávat.*

Chotěboř 7. 5 1945 20.30 hod.

Válka skončila - shromáždění občanů na náměstí v Chotěboři v květnu 1945

Osmého května večer bylo oznámeno městským rozhlasem, že město opustily všechny posádky a jediným útvarem, který zde dočasně ještě zůstal, je vojenský lazaret. 9. května obsadila sovětská armáda Německý (nyní už Havlíčkův) Brod a její oddíly se začaly přesunovat směrem na Čáslav. Německé jednotky ustupovaly po obsazení Brodu Rudou armádou přes Chotěboř. Útěk Chotěboří nastal kolem deváté ráno. Němci prchali auty v různých směrech a snažili se uniknout před sovětskými jednotkami i za cenu palby na kohokoliv, kdo jim stál v cestě. Tak zahynuli tři další lidé z Chotěbořska těsně před úplným koncem války.

CHOTĚBOŘ PO ROCE 1945

Po přechodném období pozvolného hospodářského a společenského zotavování let 1945-1948 přišel bolševický únorový převrat a s ním doba nové nesvobody, pronásledování odpůrců stalinského režimu, politických procesů a odstranění všeho, co se nehodilo novým mocipánům a jejich ideologii.

Od června 1945 řídí v systému čtyř stran Národní fronty město národní výbor v čele s komunistou Heřmanem Volfem. Komunisté se především po volbách v roce 1946 stali nejsilnější politickou stranou také v Chotěboři. Získali zde téměř 35 % hlasů.

Už koncem května 1945 obnovila výrobu Eckhardtova továrna. Tu po 25. únoru 1948 přebírají komunisté a největší podnik v okrese pak změnil název na Chotěbořské kovodělné závody. 15. března 1948 byla uvalena tzv. národní správa na velkostatek Dobřenských. Ti pak byli nuceni vystěhovat se do zahraničí. Postupně došlo i na drobné živnosti, takže soukromý sektor byl zhruba do poloviny padesátých let ve městě zlikvidován.

Až do 1. července 1960 byla Chotěboř správním střediskem okresu, ve kterém bylo 83 obcí. Centrálně řízené územně správní změny přiřčily pak Chotěboř a většinu území Chotěbořska do okresu Havlíčkův Brod, jehož součástí je i nyní. Chotěboř postupně ztratila své tradiční střediskové postavení a zůstala spíše městem obvodního významu.

Měnil se i vzhled města. Náměstí získalo od roku 1947 parkovou úpravu. Kolem jádra města byla zbudována řada cihlových a panelových sídlišť.

Rozsáhlá byla také investiční výstavba v průmyslových závodech Chotěbořské strojírně (dříve Eckhardt) a v nábytkářském závodě Interier. Město se pomalu modernizovalo a rozrůstalo srovnatelně s ostatními městy v regionu.

Chotěboř se po válce pomalu stávala průmyslovým centrem. Složitým vývojem prošel největší zdejší podnik, bývalá Eckhardtova továrna. Během let měl různé názvy (Chotěbořské kovodělné závody, MEVA, opět CHKZ, Chotěbořské strojírna). Rostl i počet zaměstnanců: v roce 1948 - 1 148, 1960-2 283, 1980 - 2 852. Především na výrobu kancelářského a kuchyňského nábytku se v Chotěboři zaměřoval od poloviny šedesátých let závod Interier Praha. Od roku 1960 byla ve městě zřízena oděvnícká provozovna výrobního družstva VKUS Štoky. Od roku 1960 do poloviny 90. let zde existovala i velká pekárna.

Zemědělství tu bylo rezentováno Státním statkem Chotěboř, který obhospodařoval kolem 9 000 ha půdy na Chotěbořsku a Ledčsku a zaměřoval se hlavně na pěstování obilovin, brambor a řepky, ale také na chov skotu a výrobu mléka.

Obě chotěbořské základní školy byly během poválečné doby přestavěny a rozšířeny. Vedle gymnázia tu od roku 1960 sídlila v budově bývalého okresního soudu střední zemědělská technická škola (dnes obchodní akademie a vyšší odborná škola). Úspěšně se dlouhá léta prezentovala na veřejnosti též místní lidová Škola umění, založená v roce 1951 (dnes základní umělecká škola). Při Chotěbořských strojírnách vzniklo velké odborné učiliště.

Roku 1958 byla dokončena budova nynějšího kina. Divadlo se hrálo v upraveném sále Panského domu, později v budově sokolovny. Ochetnický soubor pod novým názvem SCHOD se zejména v 80. letech aktivně podílel na kulturním dění ve městě. Městské muzeum, které je od roku 1952 umístěno v chotěbořském zámku, rovněž přispívalo svojí sbírkovou činností, stálými expozicemi, řadou výstav a další činností ke zkvalitnění kultury v Chotěboři.

ZAJÍMAVOSTI

Vývoj počtu obyvatel a domů v Chotěboři, bez místních částí		
Rok	obyvatel	Domů
1591	760	185
1654	650	119
1713	826	--
1785	--	334
1820	2538	397
1850	3916	481
1900	4060	522
1925	--	700
1930	4477	711
1935	4850	800
1945	4994	--
1950	4794	--
1961	5754	1020
1970	6298	1170
1980	7742	1452
1990	7892	--
2000	8507	--
2001	8578	1748

Rok	Jak se dříve Chotěboř také psala
1265	Kotieborz
1267	Chotieborz
1278	Chotebors
1323	Kottibors
1331	Chotiebors
1346	Kothobors
1405	Chotyeborz
1464	Chotieborz
1720	Chotieborž
1802	Chotieborz
1939	Chotieborsch

Seznam použitých pramenů a literatury:

- Anderle, K. aj. 2001. Chotěboř. 1.vyd. Havlíčkův Brod, 120 s. ISBN 80-238-7647-3.
- Linhart, M. aj. 2006. Královské město Chotěboř – Mikroregion Podoubraví. 1.vyd. Havlíčkův Brod, 136s. ISBN 80-239-7642-7
- Oficiální stránky města Chotěboř[online]
[citováno 12. 11. 2007]. Dostupné z WWW: <<http://www.chotebor.cz>>.
- Návštěva muzea v Chotěboři, nahlédnutí do kroniky